

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.05.095>

УДК 336.7

О. О. Борзенко

доктор економічних наук, професор, завідувач сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1017-5942>

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Ключові слова: геополітика, геоекономічні імперативи, парадигма розвитку, фінансові ринки.

Рис. 1. Літ. 7.

Olena Borzenko

Dr. Sc. (Economics), Professor, SO "Institute of Economics and Forecasting
of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1017-5942>

GEOECONOMIC IMPERATIVES OF MODERN FINANCIAL MARKETS FUNCTIONING

Keywords: geopolitics, geoeconomic imperatives, development paradigm, financial markets.

JEL classification: D53, F65.

Е. А. Борзенко

доктор экономических наук, профессор, заведующая сектором международных финансовых исследований ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины", Киев, Украина

ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИМПЕРАТИВЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ФИНАНСОВЫХ РЫНКОВ

Ключевые слова: геополитика, геоэкономические императивы, парадигма развития, финансовые рынки.

У геополітичному просторі відбуваються кардинальні зміни, що якісно трансформують диспозицію країн і регіонів світу під впливом науково-технологічного, інформаційного, організаційного й соціального процесів. Нові тенденції та закономірності виявляються в усіх сферах багатолінійної ринкової економіки, однак найзначнішим феноменом кінця ХХ – початку ХХІ ст. став фінансовий глобалізм. Саме в переплетенні геоекономічних і фінансових проблем розвитку найяскравіше проявляються як позитивні, так і негативні наслідки глобалізації, коли прискорена динаміка економічного розвитку супроводжується поглибленням міжсекторальних та міжкраїнових суперечностей, структурними диспропорціями й асиметрією в ході транснаціоналізації, регіоналізації та регуляторної інституціоналізації [1].

До найістотніших геоекономічних фінансових трансформацій початку III тисячоліття належать:

– формування багатополлярної валютної системи й поширення регіональних валют; посилення залежності країн – експортерів сировини від курсових

© Борзенко О. О., 2020

коливань на світових ринках та підвищення волатильності цін на сировинні товари;

- міжнародна експансія провідних фондових бірж і виникнення нових могутніх фінансових центрів у Азії;

- розвиток нових форм віртуалізації світового фінансового ринку та посилення нестабільності на фондових ринках світу;

- зростання ролі міжнародних фінансових організацій у подоланні проблем посткризового розвитку й використання ними нових інструментів фінансування;

- накопичення проблем боргового навантаження в розвинутих країнах та зниження вразливості економік країн із ринками, що формуються, до впливу іноземного капіталу;

- збільшення геоекономічного впливу азійських країн, зокрема Китаю, та використання ними нових фінансових механізмів транснаціоналізації економічної діяльності [2].

Факторами впливу глобального середовища на валютно-фінансову сферу країн, що розвиваються, є: коливання світових цін на сировинні товари та обмінного курсу долара до світових валют, зміни глобальних ризиків і spread для країн, зрушення у світовій валютній системі й інтенсифікація транскордонного руху капіталу з Китаю; поширення віртуальних фінансових операцій у банківському секторі та на фондовому ринку. Умовою динамічного розвитку економічного середовища в період глобалізаційних зрушень виступає фінансова рівновага, котра базується на взаємодії таких факторів: поточної й довгострокової ліквідності, рівноважної структури капіталу, який визначає його фінансову стійкість, рентабельність і ефективність використання. Глобальні фінансові технології стимулюють виробництво нових грошово-кредитних продуктів, що слугують інструментами управління капіталом та зниження ризиків. За допомогою цих технологій транснаціональні корпорації прагнуть встановити контроль над банківськими й небанківськими фінансовими інститутами локальних ринків [3]. Усі зазначені фактори мають синергетичний вплив на геоекономічну стратегію розвитку фінансового ринку України (рисунок).

Віртуальні гроші, котрі перебувають у тренді глобалізації, поряд із забезпеченням безпеки, надійності й конфіденційності трансакцій, є дієвим інноваційним інструментом відмивання коштів, що відбувається у формі їх трансформації в реальні (фіатні) ресурси. Крім того, ринок цінних паперів створив власну, штучну реальність. Відбувалося розбухання та ускладнення грошово-кредитної надбудови (віртуалізація економіки). Фінансові операції дедалі більше відособлювалися, відривалися від товарного виробництва, торгівлі, розвивалися за своїми правилами. Усе це разом із політикою центробанків сприяло появі ще вищої форми віртуалізації фінансової сфери на принципах діджиталізації виникнення й функціонування ринкового сектору, зокрема бірж, криптовалют. У контексті зазначеного питання вивчення глобальних імперативів розвитку фінансових ринків набуває особливої актуальності.

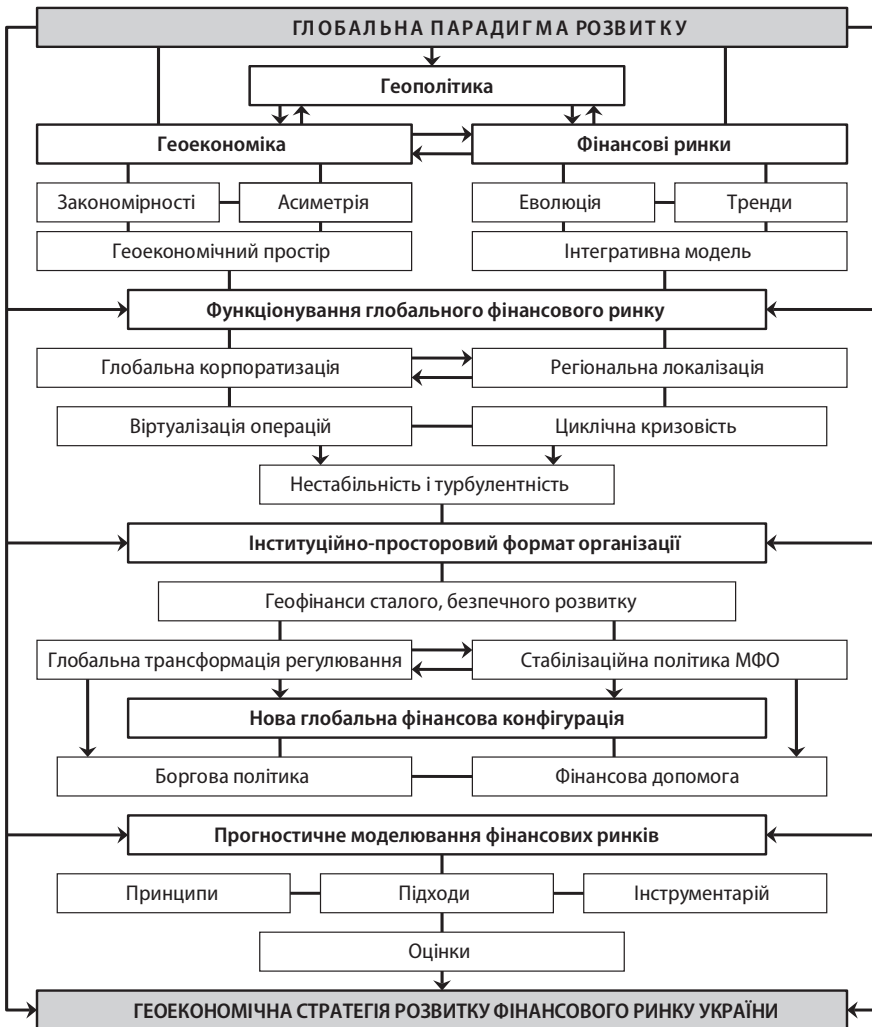


Рисунок. **Геоелектронічна стратегія розвитку фінансового ринку з урахуванням імперативів**

Складено автором.

Характерними позитивними результатами фінансової глобалізації є: відсутність чітких просторових і часових меж, можливість проведення операцій на фінансових ринках цілодобово завдяки об'єднанню біржових і позабіржових торговельних систем у одну глобальну комунікаційну мережу; висока мобільність капіталу, його значні обсяги, вигідна ціна й висока ліквідність; зниження рівня дефіциту фінансових ресурсів у країнах світу; підвищення конкуренції на національних фінансових ринках та зниження вартості товарів і послуг, що сприяє здешевленню ресурсів в умовах глобалізації; багатofункціональність фінансового ринку, тобто можливість реалізації операцій із різними видами активів і надання розрахунково-платіжних, гарантійних, страхових та інших видів фінансових послуг.

нансових послуг; присвоєння статусу вільно конвертованої валюти, використання її в міжнародних фінансових операціях поряд із провідними валютами; високі світові стандарти, професіоналізм в управлінні фінансовими потоками. Поступове розширення глобалізаційних процесів ще наприкінці ХХ ст. привело до відновлення старих та виникнення нових форм фінансових відносин, збільшення обсягів переміщення капіталу, товарів, послуг, появи й поширення нових видів фінансових інструментів, лібералізації доступу іноземного капіталу на національні фінансові ринки, утворення колективних валют тощо [4].

Невід'ємною складовою реформи у фінансовій системі ЄС стало посилення нагляду за великими банками та відповідальності за їх порятунок від фінансового краху на європейському рівні. Першим кроком стало створення Європейського фонду фінансової стабільності, відповідального за підтримку національних схем страхування вкладів, другим – заснування Європейської корпорації страхування депозитів. У свою чергу, створення фіскального союзу сприятиме гармонізації бюджетно-податкової політики країн – членів зони євро та стабілізуватиме фінансову систему регіону.

Новими тенденціями й закономірностями кредитної діяльності МФО є: модернізація пропонованих умов кредитування; підвищення гнучкості традиційного інструменту *стенд-бай*; збільшення лімітів доступу до ресурсів; застосування нових строків кредитування, посилення впливу на результати реформ у країнах-клієнтах, підвищення якості управління ризиками кредитних портфелів. Зокрема, діяльності МВФ притаманні такі новації, спрямовані на зменшення ризиків глобальної фінансової нестабільності: перехід від двостороннього нагляду до багатостороннього; проведення оцінок вразливості зовнішнього сектору країн-членів; удосконалення методик і процедур раннього попередження фінансових криз; підготовка доповідей про світову фінансову стабільність та "ефекти зараження" на міжнародних ринках. Як відомо, наразі виявлено проблеми в діяльності ключових інститутів глобальної фінансової архітектури, що позначаються на дієвості програм співробітництва з країнами – реципієнтами допомоги, а саме: відсутність єдиної, централізованої структури, недостатність кредитно-фінансових джерел, низька підконтрольність їхніх дій. Так, системними проблемами в діяльності МВФ як основного інституту екстреного фінансування та антикризової політики у світі є: неадекватність його ресурсів статутним завданням, незбалансованість механізму прийняття рішень за складом учасників, недосконалість інструментального забезпечення завдань МВФ, фрагментарність відповідальності через вузький перелік його повноважень [5].

Проблеми запозичень розвинутих країн світу внаслідок рекордного рівня боргового навантаження й високоризикового рефінансування позик часто доводять неспроможність урядів стримувати видатки, пов'язані зі старінням населення, великими ризиками умовних зобов'язань держави та збільшенням вартості обслуговування боргу, фрагментацією фінансових ринків і утворенням так званого зашморгу зворотних зв'язків між станом суверенного боргу та стабільністю банківського сектору. Чинниками впливу боргового навантаження в розвинутих країнах на стан міжнародних фінансів у посткризовий

період є: посилення економічної непевності й тиск на рівень світових процентних ставок; зменшення банківського кредитування корпоративного сектору та уповільнення темпів приватного інвестування; підвищення ризиків ліквідності і платоспроможності урядів-позичальників, що погіршує перспективи боргової стійкості й макрофінансової стабільності.

У свою чергу, зменшення глобальної ризиковості та підвищення волатильності світового фінансового ринку негативно позначаються на вартості зовнішнього фінансування для країн із ринками, що формуються. Посилення невизначеності світової економіки й турбулентності міжнародного ринку капіталів породжує глобальні ризики для фондових ринків. Використання переваг фінансової глобалізації при мінімізації її ризиків вимагає як специфічних заходів регулювання обігу капіталів, так і системних, комплексних економічних реформ за успішними моделями та прикладами розвинутих країн світу й тих, що розвиваються. Глобалізація в сучасному світі потужно вплинула на посилення конкурентної боротьби між державами світу за інвестиції, технології, робочі місця, тому країнам, що розвиваються, потрібно чітко визначити мету, шлях і швидко здійснити таку трансформацію, котра базуватиметься на комплексному соціально-економічному реформуванні та стратегії підвищення національної конкурентоспроможності. З комплексними й чітко окресленими пріоритетами та реформами фінансові ринки країн, що формуються, матимуть перспективу розвитку, а також зможуть протидіяти негативним наслідкам фінансової глобалізації у світі.

До основних напрямів впливу динамічних змін світової валютно-фінансової системи на національні фінансові ринки країн, що формуються, належать: актуалізація завдання лібералізації руху капіталу, поширення її на теренах країн із ринками, що формуються; збереження високого рівня доларизації економік цих країн як ефекту розширення доларової грошової маси та глобальних дисбалансів у поєднанні з низькою стійкістю національної грошової системи; зростання екзогенних ризиків платіжного балансу країн унаслідок світової фінансової нестабільності й можливості зменшення схильності інвесторів до прийняття ризиків; зміни валютної структури надходжень і виплат за поточним та фінансовим рахунками платіжного балансу, котрі відображають і глобальні тенденції (послаблення позицій долара США як світової валюти, поширення євроінтеграційних процесів, збільшення ролі Китаю у світовому господарстві), і дію специфічних регіональних факторів [6].

Головними сучасними внутрішніми загрозами фінансовій безпеці є: неефективне регулювання й низький рівень правової культури у фінансовій сфері; неефективність податкової системи та ухилення від сплати податків; незбалансований розвиток бюджетної сфери; високий рівень боргової залежності держави; тінізація й криміналізація економіки, нелегальний відплив капіталів за кордон; незахищеність і нестабільність національної валюти; високий рівень корупції у фінансово-кредитній сфері; низький рівень капіталізації банківської сфери, ризикова кредитна політика, недостатня ліквідність банківських активів.

Зазначені загрози можуть посилитися через пандемію COVID-19, що є сучасним імперативом впливу на фінансові ринки. Хоча оцінювати її наслідки

для світової й, зокрема, української економіки зарано. Проте можна припустити, що нас чекає в майбутньому, оскільки всі найбільші країни вже визначили власні стратегії протидії наслідкам пандемії. Про екстраординарність ситуації свідчить, по-перше, заява директора-розпорядника МВФ К. Георгієвої, згідно з котрою близько 80 країн, що розвиваються, звернулися до Фонду по фінансову допомогу на загальну суму 2,5 трлн дол. США. По-друге, падіння цін на більшість сировинних товарів (не тільки на нафту) становить, за індексом Refinitiv/CoreCommodity (CRB), одним із ключових, понад 30 % та повертає ціни на ринках на 20 років тому. По-третє, рівень процентних ставок у світі було приведено у відповідність із показниками 2008–2009 рр., після того як усі найбільші центральні банки знизили свої ставки до мінімальних значень. По-четверте, країни G20 26 березня 2020 р. домовилися “влити” у світову економіку понад 5 трлн дол. США у вигляді монетарних і фінансових стимулів [7].

Список використаних джерел

1. Лук'яненко Д. Г. Імперативи глобального корпоративного менеджменту. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. 2011. № 1. С.44–48.
2. Луцишин З. Сучасна світова фінансова архітектура: тенденції та суперечності розвитку в умовах глобалізації. *Економічний часопис XXI*. 2005. № 5-6. С. 17–22.
3. Баффет У. Институциональный императив: воспоминания биржевых трейдеров и бизнесменов. URL: http://1pixel.ru/view_buf.php?id=54.
4. Luttwak E. From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict: Grammar of Commerce. *The National Interest*. 1990. No. 20. P. 12–34.
5. The IMF has responded to the COVID-19 crisis by quickly deploying financial assistance, developing policy advice and creating special tools to assist member countries / IMF. URL: <https://www.imf.org/external/index.htm>.
6. Малу́к А. М. Імітаційно-периферійна модель суспільного розвитку України в контексті сучасних глобальних трансформацій. *Український соціум*. 2014. № 1 (48). С. 22–30. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2014.01.022>.
7. G20 Finance Ministers and Central Bank Governors Virtual Meeting Communique / G20. URL: <https://g20.org/en/Pages/home.aspx>.

References

1. Lukianenko, D. G. (2011). Imperative global corporate management. *Strategy of Ukraine. Economics, sociology, law*, 1, 44–48 [in Ukrainian].
2. Lutsyshyn, Z. (2005). Contemporary global financial architectonics: tendencies and controversies of development. *Economic Annals-XXI*, 5-6, 17–22 [in Ukrainian].
3. Buffett, W. (n. d.). *Institutional imperative: memories of stock traders and businessmen*. Retrieved from http://1pixel.ru/view_buf.php?id=54 [in Russian].
4. Luttwak, E. (1990). From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict: Grammar of Commerce. *The National Interest*, 20, 12–34.
5. IMF. (n. d.). *The IMF has responded to the COVID-19 crisis by quickly deploying financial assistance, developing policy advice and creating special tools to assist member countries*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/index.htm>.
6. Malyuk, A. M. (2014). Simulation-periphery model of Ukrainian social development in the context of modern global transformations. *Ukr. socium*, 1 (48), 22–30. DOI: 10.15407/socium2014.01.022.
7. G20. (n. d.). *G20 Finance Ministers and Central Bank Governors Virtual Meeting Communique*. Retrieved from <https://g20.org/en/Pages/home.aspx>.